

Un volum publicat în 2006 la Moscova¹ reunește o serie de studii scrise de L.E. Semionova privind istoria politică externă a Moldovei și Țării Românești, care cuprind un segment cronologic foarte vast: de la sfârșitul secolului al XIV-lea până la începutul secolului al XIX-lea. Volumul se deschide cu o prefață în care autoarea își informează cititorul că în studiile prezentate sunt generalizate realizările istoriografiei ruse și străine, sunt valorificate și puse în circuitul științific surse istorice inedite din arhivele rusești, sunt examinate izvoarele publicate în diferite colecții de documente, inclusiv străine.

Direcția principală în studierea problemei date, continuă autoarea, a fost relevarea dialecticii raporturilor de reciprocitate dintre factorii interni și externi care au influențat evoluția politicii externe a Principatelor Dunărene.

Referindu-se la subiectele puse în discuție, autoarea atenționează în primul rând asupra problemei statutului Moldovei și Valahiei în sistemul Imperiului Otoman, problemă căreia, în aprecierea autoarei, îi este dedicat studiul-cheie din volumul publicat². L. Semionova menționează că subiectul dat nu este cercetat suficient în istoriografie și dă o replică „studiilor de peste hotare”, care, în opinia ei, au tendința de a „idealiza rolul otomanilor în istoria popoarelor balcanice supuse de ei”. Această idealizare ar reieși din faptul că în istoriografia română și turcă prevalează ideea conform căreia actele sultanale, așa-numitele „capitulații”, din secolele XIV-XV, care, chipurile, conțineau condițiile recunoașterii de către Moldova și Țara Românească a suzeranității otomane și fixau drepturile lor autonome, au existat în realitate, opinie pe care autoarea nu o împărtășește³.

În legătură cu aceste afirmații ale lui L. Semionova, evident, apare întrebarea cum să-i apreciem pe acei istorici din fosta URSS și fosta Iugoslavie care, în baza surselor originale, demonstrează existența reală a „capitulațiilor” care reglementau raporturile unor state balcanice cu Poarta? Pentru a ne convinge că lucrurile stau anume așa, cred că este suficient să facem referință la studiul lui M. Frejdenberg publicat în anul 1984 și consacrat istoriei relațiilor Republicii Raguză (Dubrovnic) cu Imperiul Otoman. Descoperirea și publicarea în anul 1970 de către istoricul iugoslav B. Nedelikovin a originalului „capitulației” (tratatului) otomano-raguzan din 23 octombrie 1458 l-a determinat pe M. Frejdenberg să afirme că „de aceea, probabil, este justă ideea care își croiește drum în ultimii ani, conform căreia statutul Dubrovnicului trebuie considerat apropiat de libertatea reală”⁴. Înseamnă oare aceasta că reputatul istoric „idealizează rolul otomanilor în istoria popoarelor balcanice”? Cred că nu este absolut niciun motiv de a-l învinui de asemenea păcat, M. Frejdenberg, așa cum trebuie să procedeze un istoric, apreciază obiectiv situația, pornind de la sursele istorice. Faptul că originalele unor asemenea acte din secolele XIV-XVI pentru Moldova și Țara Românească nu au fost până în prezent descoperite nu înseamnă că ele nu au existat.

Tot în prefață autoarea formulează concluzia (!) că, în baza examinării textelor „capitulațiilor”, „a **tuturor** (aici și în continuare, sublinierile ne aparțin – I.E.) datelor care se află la dispoziția cercetătorilor” și a noilor surse descoperite în arhivele rusești⁵, **pentru prima dată în istoriografie** ajunge la concluzia că ele sunt „**documente** de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, legate de ideologia mișcării de eliberare în principate din acel timp”.

Totuși, ceva mai jos, la pagina 24, L. Semionova aduce argumente care demonstrează contrariul. Ea afirmă că, încă în anul 1908, istoricul român Constantin Giurescu, supunând unei serioase analize izvoristice textele „capitulațiilor”, a ajuns la concluzia că ele „sunt **plastografii** de la sfârșitul secolului al XVIII-lea”⁶. La pagina 28, autoarea ne spune că și Ștefan Ștefănescu

¹ Л.Е. Семенова, Княжества Валахия и Молдавия. Конец XIV – начало XIX в. (Очерки внешнеполитической истории), Москва, 2006 (în continuare se va cita : Семенова, 2006).

² Семенова, 2006, с. 11.

³ Семенова, 2006, с. 9.

⁴ М.М. Фрейденберг, Дубровник и Османская империя, Москва, 1984, с. 110.

⁵ Семенова, 2006, с. 9.

⁶ Семенова, 2006, с. 24.

recunoaște că textele acestor „capitulații” nu sunt originale și au fost alcătuite la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Așadar, din cele expuse mai sus putem concluziona că unica „realizare” a autoarei este că, spre deosebire de istoriografia românească citată de dânsa, care consideră textele „capitulațiilor” **plastografii** de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, L.E. Semionova le consideră **documente** de la același sfârșit de secol.

O altă problemă evidențiată de autoare în **Prefață** este problema legăturilor Principatelor Dunărene cu Rusia și reliefaarea premiselor obiective care au dus la formarea orientării proruse. Primul studiu din volumul publicat are titlul *Principatele Dunărene în relațiile internaționale din Europa de Sud-Est (sfârșitul secolului al XIV-lea – secolul al XVI-lea)*. Studiul începe cu un scurt preambul fără titlu, în care sunt schițate unele momente ale situației internaționale din Sud-Estul Europei în perioada indicată, sunt repetate ideile expuse în **Prefață**, examinate mai sus, precum și precizarea că „obiectivelor cercetării le corespund și limitele cronologice ale monografiei”.

Prima parte din studiul al cărui titlu l-am prezentat mai sus se numește *Principatele Dunărene în sistemul Imperiului Otoman* și este divizat în două compartimente. În primul compartiment, *Problema „capitulațiilor” în istoriografie*, este efectuată o examinare foarte succintă a literaturii istorice consacrate temei date începând cu *Istoria generală a Daciei* de Dionisie Fotino și continuând cu lucrările istoricilor din secolele al XIX-lea și al XX-lea.

Prezentând istoriografia românească contemporană, L. Semionova consideră că o examinare mai completă a problemei date o aflăm în studiile publicate de Mihai Maxim, care afirmă că după formă, aceste documente puteau fi diferite, dar după conținut, ele erau acte care fixau real drepturi și obligații reciproce și se acordau de către Poartă în urma negocierilor. Autoarea nu întreprinde însă o examinare atentă a opiniilor exprimate de M. Maxim. Mai mult, acesta, referindu-se la opiniile enunțate de L. Semionova până la 1993, le supune unei critici bine argumentate⁷. Ar fi fost foarte bine ca Mihai Maxim să primească un răspuns din partea lui L. Semionova, care s-a limitat la un reproș: „În pofida faptului că aceasta (semnarea de către sultan a actelor care fixau drepturi și obligații reciproce ale părților – I.E.) contravenea canoanelor oficiale ale islamului”.

Nu știu din ce considerente L. Semionova a făcut reproșul dat. Specialiștii în drept, încă din secolul al XIX-lea, cred altceva. Spre exemplu, F. Martens afirma că diferite state încheiau cu Poarta tratate. Ele se numeau „capitulații” și se deosebeau de tratatele internaționale obișnuite numai după formă, în esență ele erau considerate tratate obligatorii pentru părțile interesate⁸. Un alt specialist din Rusia, A. Ladyjenski, referindu-se la „capitulații”, concluziona că ele numai în aparență sunt niște manifeste de bunăvoință din partea sultanilor, în realitate ele prezentau în sine tratate de drept internațional. Capitulațiile, continuă același autor, erau promulgate după negocierile purtate cu solii europeni. Înainte de a le promulga, turcii se târguiau cu europenii în privința drepturilor pe care ei trebuiau să le acorde prin aceste documente. „Capitulațiile, încheia A. Ladyjenski, sunt tratate internaționale, iar faptul că ele erau promulgate de sultan sub forma unor ucazuri (= diplome imperiale – I.E.) nu era altceva decât un mod special de semnare a tratatelor”⁹. Un alt specialist în domeniul dreptului islamic, E. Askerov, referindu-se la „capitulațiile” din epoca feudalismului sublinia că ele nu aveau un caracter inegal, dimpotrivă, uneori prevedeau obligații reciproce și privilegiile acordate străinilor nu contraveneau intereselor Imperiului Otoman, ele chiar erau dictate de particularitățile legislației musulmane, bazată pe Coran, care excludea orice drept al străinilor de a fi judecați după șariat¹⁰. În acest context, alături de studiul deja citat al lui Mihai Maxim, este de reținut și lucrarea fundamentală a istoricului Viorel Panaite, care a demonstrat cu lux de amănunte faptul că semnarea tratatelor („capitulațiilor”) de către otomani nu contravenea

⁷ M. Maxim, Țările române și Înalta Poartă. Cadrul juridic al relațiilor româno-otomane în evul mediu, București, 1993, p. 45-49.

⁸ Ф. Мартенс, О консулах и консульской юрисдикции на Востоке, СПб., 1873.

⁹ А.М. Ладъженский, Отмена капитуляций в Турции, Москва, 1914, с. 20.

¹⁰ Э.И. Аскеров, Режим капитуляции в Турции. Авт. дисс. докт. юридических наук, Баку, 1950, с. 30

canoanelor islamice¹¹.

Faptul că negocierile și semnarea tratatelor de către Poartă nu încălcau dogmele islamului este demonstrat incontestabil de raporturile raguzano-otomane de la mijlocul secolului al XV-lea. O primă diplomă sultanală este cunoscută din februarie 1442 și este apreciată în istoriografie drept „primul tratat original al Dubrovnicului cu Imperiul Otoman”¹². Negocierile raguzano-otomane din primăvara-toamna anului 1458, de asemenea, s-au încheiat cu semnarea diplomei sultanale din 23 octombrie același an, emisă în trei limbi (turcă, greacă, sârbo-croată), fiind descoperit și publicat în anul 1970 originalul în limba sârbo-croată¹³. În acest document, sultanul Muhamed al II-lea jura „pe Dumnezeu care a făcut cerul și pământul”, „pe marele proroc Muhamed”, „în numele vieții copiilor mei și al sabiei sfinte”, să respecte condițiile fixate.

Un exemplu demn de toată atenția găsim și în istoria relațiilor moldo-otomane. Mihai Maxim, referindu-se la actul dat de sultanul Mehmed al II-lea lui Ștefan cel Mare, a observat nuanța ce se conține în notița copistului otoman, făcută puțin mai târziu: „Sulhnâme al sultanului Mehmed... **cu** (subl. – M.M.) moldoveanul”. Această precizare, în aprecierea autorului nominalizat, atestă că, „de fapt, în mintea sa (a copistului – I.E.), actul avea, până la urmă, un caracter bilateral și nuanța de tratat internațional”¹⁴.

În acest context este evident faptul că orice afirmații precum că nu existau acte care să reglementeze drepturile și obligațiile Imperiului Otoman în relațiile acestuia cu alte state în secolele XIV-XVI, fiindcă asemenea acte ar contraveni canoanelor oficiale ale islamului, așa cum crede L. Semionova, nu mai pot fi acceptate în stadiul actual al documentării și cercetării.

Urmând fidel ideile exprimate în perioada sovietică, L. Semionova apreciază negativ și istoriografia turcă contemporană în cazurile în care unii reprezentanți ai ei au recunoscut existența capitulațiilor, imputându-le vina că acești istorici prezintă Principatele Dunărene drept „state suverane, care au întreținut cu Imperiul Otoman relații pe baze bilaterale”¹⁵.

Să-i învinuim pe istoricii turci de faptul că ei au afirmat că Principatele Dunărene au fost state suverane în sistemul Imperiului Otoman nu înseamnă altceva decât să-i învinuim de... marxism, deoarece anume Karl Marx, din câte cunosc, a fost primul care a făcut următoarea apreciere: „Din capitulațiile citate mai sus (Marx face referință la tratatele din 1393, 1460, 1511, invocate pe timpul său și pe care el le aprecia ca tratate pe care moldavo-vlahii le-au încheiat singuri cu Poarta – I.E.) [...] reiese că Principatele Dunărene sunt două state suverane sub suzeranitatea Porții”¹⁶.

Ideea lui K. Marx că Principatele Dunărene și-au negociat drepturi autonome cu Poarta și că au fost două state suverane sub suzeranitatea Porții a fost împărtășită, un timp, de mai mulți reprezentanți ai istoriografiei sovietice¹⁷. Toate aceste aprecieri ale istoricilor sovietici au fost, din motive necunoscute, ignorate de L. Semionova, care s-a mulțumit să indice doar doi autori, S. Oreškova și Gh. Gonța, precum și propriile lucrări publicate anterior, în care este negată existența capitulațiilor. Așadar, afirmațiile unor istorici turci, publicate în anul 1952 și, respectiv, 1978¹⁸ și

¹¹ V. Panaite, Pace, comerț și război în islam. Țările Române și dreptul otoman al popoarelor (secolele XV-XVII), București, 1997.

¹² М.М. Фрейденберг, Дубровник и Османская империя, Москва, 1984, с. 75.

¹³ Б.М. Недельковић, Дубровачко-турски уговор од 23 октобра 1458 године, В сб.: Зборник филозофског факултета, књига XI-1, Београд, 1970, с. 390-3 91

¹⁴ М. Maxim, Țările române și Înalta Poartă. Cadrul juridic al relațiilor româno-otomane în evul mediu, București, 1993, p. 37.

¹⁵ Семенова, 2006, с. 30.

¹⁶ К. Маркс, Ф. Энгельс, Сочинения, т. X, Москва, 1958, X, с. 99.

¹⁷ Е. Дружинина, Кючук-Кайнарджийский мир, Москва, 1955; В.Н. Виноградов, Россия и объединение Румынских княжеств, Москва 1961, с.6; Н.А. Мохов, Молдавия эпохи феодализма, Кишинев 1964, с. 71, 209; П.В. Советов, Типологические аспекты молдавского феодализма (в период турецкого ига и в проектах о вступлении в подданство России, Польши и Австрии (XV-XVIII вв.)), в: Карпато-Дунайские земли в средние века, Кишинев, 1975, с.178; Телеуца, Правовое положение Молдавии в системе Оттоманской империи (XVI-XVII), в: Вестник Московского университета 1, сер. XI, Право, 1976, с.71-76.

¹⁸ Семенова, 2006, с. 19.

nu au plăcut lui L. Semionova, se înscriu pe deplin în concepția marxistă și sovietică de până la mijlocul deceniului al VIII-lea al secolului trecut. Ele nu se înscriu doar în conceptul autoarei, care, anterior, și-a scris lucrările „având la bază metodologia marxist-leninistă”, dar care, iată, nu mai acceptă teza lui Marx expusă mai sus. Evident, o critică a opiniei lui Marx în perioada sovietică nu putea fi, dar e posibilă în 2006.

Fără îndoială, insistența cu care L. Semionova neagă „vechile tratate” dintre Poartă și Principatele Dunărene trebuie să aibă o explicație, explicație pe care am căutat-o insistent și pe care am aflat-o în autoreferatul tezei de doctor habilitat în științe istorice a autoarei, unde se afirmă următoarele: „Obiectiv, aceste opinii contribuie la înfrumusețarea rolului otomanilor în istoria Principatelor Dunărene cu scopul de a subestima eforturile diplomației rusești în apărarea drepturilor și privilegiilor principatelor protejate, de a diminua rolul Rusiei și al războaielor ruso-turce din secolele XVIII-XIX în mișcarea de eliberare națională a principatelor, în eliberarea lor de dependența otomană. Drept consecință a unor asemenea opinii este denaturarea în oglindirea istoriei legăturilor politice tradiționale ale popoarelor Rusiei și României în secolele XVIII-XIX, ceea ce, în condițiile contemporane, nu poate să nu aducă daune relațiilor prietenești ale celor două țări frățești”¹⁹. În legătură cu această „argumentare” a autoarei, cred că orice comentarii sunt de prisos. Și cu toate că această perlă „metodologică” este omisă în studiile ulterioare, concluziile lui L. Semionova nu s-au modificat cu nimic, în timp ce în istoriografia rusă contemporană s-au emis și alte aprecieri ale politicii otomane. Spre exemplu, cunoscutul istoric Victor Feller afirmă că turcii, ca buni tacticieni, după căderea Constantinopolului și mult mai târziu, acționau chibzuit și destul de generos. Ei nu numai că nu au persecutat direct Biserica Ortodoxă, dar le-au permis grecilor să ocupe posturi administrative destul de influente, pe care le considerau de categoria a doua, locuri profitabile de negustori și finanțști ai Imperiului Otoman²⁰.

Totuși, o afirmație a autoarei dintr-un studiu de mai demult mi-a atras în mod deosebit atenția. Iată ce scria L. Semionova în 1986: „Spre deosebire de pământurile bulgare și sârbe incluse de sultan în componența pašalâcului Rumelia, Principatele Dunărene și-au păstrat **autonomia juridică** în sistemul Imperiului Otoman”²¹. Este limpede că **autonomia juridică** poate lua naștere și exista numai în cazul în care are la bază un **act juridic**, negociat și recunoscut de ambele părți, dar acest aspect al problemei a fost neglijat totalmente de autoare.

Cu regret, dar în studiul publicat în anul 2006 lipsește și o prezentare a izvoarelor, prezentare indispensabilă unui asemenea studiu. Autoarea s-a limitat doar să informeze cititorul că a utilizat „**toate sursele existente**” și a pus în circuitul științific noi surse, afirmație care nu corespunde nici pe departe realității și chiar diminuează substanțial valoarea lucrării date. Din lectura acestei părți a lucrării reiese clar că au fost ignorate practic toate sursele cunoscute, care atestă existența unor relații pe baze bilaterale dintre Principatele Dunărene și Imperiul Otoman, surse prezentate și examinate în istoriografia românească.

Al doilea compartiment al acestei părți a lucrării este intitulat impropriu *Originea „capitulațiilor”*, fiindcă, în realitate, L. Semionova, în baza surselor din secolul al XVIII-lea publicate sau descoperite în arhivele rusești, se oprește doar la examinarea originii **textelor-plastografii** din secolul al XVIII-lea. Recunoaștem bogăția și originalitatea surselor istorice rusești din secolul al XVIII-lea, dar ele, oricât am dori noi, nu conțin materiale care ar explica problema **originii** capitulațiilor. Capitulațiile au o origine mult mai veche, ele s-au născut, practic, odată cu primele expansiuni ale arabilor islamici în secolul al VII-lea, fapt semnalat deja în literatura istorică străină și românească²².

¹⁹ Л.Е. Семенова, Отношения Дунайских княжеств с Османской империей в конце XIV – первой трети XVI в (к проблеме «капитуляций»), Авт. дисс. докт. ист. наук, Москва, 1989, с.2.

²⁰ Феллер Виктор, Византийско-турецкие уроки большой зимы (http://zhurnal.lib.ru/f/feller_wiktor_valentinowich/uroki_shtml).

²¹ Л.Е. Семенова, Отношения Дунайских княжеств с Османской империей (к вопросу о капитуляциях), în: Новая и новейшая история, 5, 1986, с.65.

²² W.H. McNeill, Ascensiunea Occidentului: o istorie a comunității umane și un eseu retrospectiv, Chișinău, 2000, p. 411-413; M. Maxim, Țările române și Înalta Poartă. Cadrul juridic al relațiilor româno-otomane în evul mediu, București, 1993, p. 146 și urm.

Este de remarcat și faptul că sursele istorice descoperite și puse în circuitul științific de istoricii occidentali în ultimele trei decenii ale secolului al XX-lea, traduse și publicate și în limba rusă în colecția „Антология мировой правовой мысли” modifică esențial semnificația cunoscută până acum a „capitulațiilor”. Ele nu mai pot fi apreciate doar în sensul tradițional. Iată ce scrie I.I. Variaș într-o scurtă introducere la câteva surse juridice din statele Peninsulei Iberice înainte de secolul al XIV-lea: „Reconquista, care a continuat pe parcursul a opt secole, a creat un tip specific de document juridic – așa-numitele **capitulații**, care fixau condițiile predării orașelor și târgurilor musulmane creștinilor. Documentele de acest fel, în mod obișnuit, întăreau drepturile și privilegiile populației musulmane, care asigurau autonomia ei în statul creștin”²³.

Pornind de la premisa falsă că abia către secolele XVI-XVII Poarta a acordat „capitulații” unor state europene, fenomen care ar fi atins o mare amploare în secolul al XVIII-lea, L. Semionova trage concluzia, la fel de falsă, că și în unele părți ale Imperiului Otoman a început să apară năzuința să primească „capitulații”, pentru a consolida, în temeiul lor, anumite privilegii. În Principatele Dunărene, care intrau în sistemul Imperiului Otoman, această tendință s-ar fi manifestat, în opinia autoarei, abia de la sfârșitul secolului al XVIII-lea²⁴.

Autoarea este convinsă că programul de eliberare al unei părți a boierimii moldovene și valahe, de orientare patriotică cum o apreciază ea, prevedea stabilirea protectoratului rus sau includerea principatelor în componența Rusiei cu condiția menținerii autonomiei politice²⁵. În calitate de exemplu edificator pentru programul politic al boierimii moldovenești în timpul războiului ruso-austro-turc din 1735-1739, L. Semionova prezintă negocierile din septembrie 1739 și tratatul semnat de reprezentanții boierimii și clerului cu comandantul suprem al armatei ruse Minih pe data de 5 a aceleiași luni, tratat care cuprindea condițiile intrării Moldovei în supușenia Rusiei²⁶, totuși uită să menționeze că boierii moldoveni au refuzat să semneze acest document și au făcut acest lucru numai după amenințările lui Minih. În legătură cu acest episod, cronicarul moldovean Ion Neculce ne informează: „Aceste ponturi au dat Meneh boierilor și au dzisu că, de n-or priimi, a da foc târgului. Și i-au făcut cu de-a sila de-au iscălitu, că să tâmplasă și boieri de nu s-nvoie. Și au iscălitu toț”²⁷.

Foarte controversat sunt prezentate și doleanțele boierilor moldoveni și munteni în timpul războiului ruso-turc din anii 1768-1774. La paginile 35-36, autoarea invocă mai multe documente din anii 1769-1772 care, în opinia ei, ar atesta tendința boierilor de a intra sub protectoratul rus sau de a se uni cu Rusia. În același timp, la pagina 38, L. Semionova emite ipoteza că „nu fără influența deputaților moldoveni și valahi diplomația rusă a înaintat condiția de a lăsa Principatele Dunărene sub puterea Porții”, adică boierii moldoveni și munteni doreau să rămână în sistemul Imperiului Otoman și au determinat ca și Rusia să facă același lucru. Este absolut clar că politica reală a boierimii din Principate a rămas neelucidată de autoare.

Tot atât de controversat este prezentată și politica Rusiei. Pe de o parte, afirmă autoarea, Rusia ținea cont de rugămințile care veneau din Moldova și din Valahia, iar pe de altă parte, le lăsa fără urmări, nu le da curs²⁸. Apare logică întrebarea în ce mod Rusia „ținea cont” de doleanțele boierimii din Principate? Autoarea mai crede că Rusia nici nu urmărea scopul anexării Moldovei și Valahiei la posesiunile sale și chiar, conform „proiectului grecesc”, Rusia urmărea asigurarea predominării sale reale în Europa de Sud-Est, dar și aceasta doar în perspectivă.

Rivalii Rusiei sunt apostrofați că susțineau integritatea teritorială a Imperiului Otoman, inviolabilitatea stăpânirilor acestuia, ceea ce, de fapt, însemna menținerea dominației sultanului asupra popoarelor supuse²⁹. Pe următoarea pagină, 38, autoarea scrie că și Rusia, ținând cont de situația internațională, era înclinată să lase Principatele Dunărene în supunerea Imperiului Otoman

²³ Антология мировой правовой мысли, Т. II, Москва, 1999, с. 496-523.

²⁴ Семенова, 2006, с. 31-32.

²⁵ Семенова, 2006, с. 33-34.

²⁶ Семенова, 2006, с. 35.

²⁷ I. Neculce, O samă de cuvinte. Letopisețul Țării Moldovei, Chișinău, 1974, p. 378.

²⁸ Семенова, 2006, с. 36-37.

²⁹ Семенова, 2006, с. 37.

și că acest lucru l-ar fi făcut chiar sub influența boierilor moldoveni și valahi, adică și țările europene, și Rusia, și boierii doreau ca Principatele să rămână în continuare sub suzeranitatea Porții.

În continuare, L. Semionova discută problema vechilor privilegii ale principatelor în sistemul Imperiului Otoman. Autoarea subliniază că referințele la vechile privilegii, pentru prima dată, se întâlnesc în documentele diplomatice rusești din anii 1769-1770. Să nu uităm însă că în acest compartiment, autoarea și-a propus să elucideze problema **originii** „capitulațiilor” și, desigur, la acest subiect, după cum am mai menționat, arhivele rusești din secolul al XVIII-lea sunt insuficiente. În istoriografia românească s-au invocat destule surse documentare și narrative care vorbesc despre tratatele țărilor române cu Poarta și fixarea unor privilegii, surse total ignorate de L. Semionova.

Totuși, este de semnalat faptul că Rusia a aflat despre relațiile contractuale și despre semnarea unor tratate ale țărilor române cu Poarta, tratate în care au fost fixate unele privilegii (menținerea vechilor obiceiuri) cel puțin încă din anii '70 ai secolului al XVII-lea. Aceasta e confirmată, destul de limpede, și de o scrisoare în limba română din 31 decembrie 1673, semnată de domnul Moldovei Ștefan Petriceicu și fostul domn al Țării Românești Constantin Șerban, scrisoare în care se menționează următoarele: „Având ei a lor spurcată lăcomie, scosu-ne-au din toate obiciaiurili ciali vechi, carili mai denainte vreme au fostu legat și tocmitu dela moșii și de la strămoșii noștri, adaogându-ne dări și stricându-ne obiciaiurile din an în an”³⁰. Ceva mai înainte, Constantin Șerban s-a mai adresat țarului cu o scrisoare, datată cu 29 decembrie 1673, în care îi comunica despre faptul că predecesorii săi s-au dat în supușenie necredincioșilor cu condiția să trăiască după obiceiurile lor și au încheiat cu ei un tratat, dar ulterior, necredincioșii au stricat toate tratatele și obiceiurile, au mărit tributul, au trimis în țară domni de la ei, au pângărit bisericile, toate acestea fiind calificate drept grave încălcări din partea Porții³¹.

Dar să revenim la afirmațiile autoarei, care crede că primele referințe la vechile privilegii ale Principatelor Dunărene sunt menționate în documentele diplomatice rusești în anii 1769-1770³². În continuare, examinând *memoriile* boierilor moldoveni și munteni prezentate lui N.I. Panin și adresările reprezentanților din Principate din 1770, autoarea subliniază că în ele nu se amintește **nimic** despre „vechile drepturi și privilegii ale Principatelor în relațiile cu Poarta”³³ și explică această lipsă prin aceea că, probabil, deputații din Principate care se aflau în 1770 la Sankt Petersburg sperau la menținerea țărilor lor sub ocrotirea Rusiei, explicație neconcludentă. În același timp, L. Semionova crede că este „pe deplin probabil” că deputații din Principate, în **discuțiile** cu reprezentanții cercurilor guvernamentale rusești, au făcut referințe la „drepturile și privilegiile anterioare” ale Principatelor.

Desigur, este absolut la locul ei întrebarea care sunt atunci acele „**documente (subl.-I.E.)** diplomatice rusești” din anii 1769-1770 în care, după afirmația autoarei, sunt amintite vechile privilegii ale Principatelor, dacă ceva mai jos se afirmă că pentru prima dată ideea despre lăsarea Principatelor sub puterea Porții, dar „cu acele drepturi și privilegii cu care ele au intrat în supușenie turcească” este fixată în scrisoarea lui N.I. Panin către A.G. Orlov din 12 noiembrie 1771(?)³⁴.

L. Semionova crede că boierii moldoveni și munteni, pentru prima dată, au informat guvernul rus despre încălcarea de către Poartă a „drepturilor și privilegiilor anterioare” abia în timpul Congresului de la Focșani (iulie-august 1772), dar primul document la care face referință autoarea pentru a-și argumenta opinia este din 14 iunie 1772. De fapt, despre aceste lucruri, după cum am demonstrat mai sus, Curtea de la Moscova era informată cel puțin din primăvara anului 1674.

Raționamentele enunțate de L. Semionova privind data alcătuirii textelor „capitulațiilor”, de asemenea, nu sunt convingătoare. Ea nu acceptă „alcătuirea” lor în perioada imediat premergătoare sau în timpul negocierilor de la Focșani pentru Valahia pe motiv că Mihai Cantacuzino, care le-a

³⁰ Исторические связи народов СССР и Румынии в XV - начале XVIII в. Документы и материалы в трех томах, Том III, 1673-1711, Москва, 1970, с. 10.

³¹ Посольская книга по связям Молдовы и Валахии с Россией. 1674-1675. Составители: И.А. Еремия, Н.М. Рогожин, Д.В. Лисейцев, Кишинев, 2005, с. 28.

³² Семенова, 2006, с. 36.

³³ Семенова, 2006, с. 38.

³⁴ Семенова, 2006, с. 38.

datat cu anul 1772, era, atunci când a scris „Genealogia” sa, „la o vârstă înaintată” și, deci, el ar fi uitat multe lucruri. Totuși, cu titlu de ipoteză, L. Semionova admite că Mihai Cantacuzino a dorit să sublinieze activitatea rodnică a delegației valahe în timpul Congresului de la Focșani, din componența căreia făcea parte și el. Așadar, spectrul explicațiilor oferite de autoare nu este prea larg și ele pot fi rezumate la aceea că Mihai Cantacuzino, datând textele „capitulațiilor” dintre Valahia și Imperiul Otoman cu anul 1772, ori a uitat ceva, ori a mințit cu bună știință. Desigur, asemenea explicații nu sunt convingătoare și problema alcătuirii textelor-plastografii continuă să rămână la ordinea zilei.

Refuzul autoarei de a admite existența textelor „capitulațiilor” Moldovei cu Poarta înainte de 1775 se bazează pe o depeșă a reprezentantului Rusiei la Istanbul, N.V. Repnin, adresată lui N.I. Panin, unde primul scria că pentru a interveni în problema Bucovinei, anexată recent de Austria, el are nevoie de trei documente: a) tratatul Moldovei cu Imperiul Otoman în baza căruia Principatul s-a supus sultanului; b) actul care fixează toate privilegiile și drepturile țării din timpul lui Mehmed al IV-lea; c) hatiseriful conform căruia Țara Moldovei își alege de sine stătător domnia. Toate aceste acte N.V. Repnin le solicita **în original**. În acest context, este logic de pus întrebarea: reprezentantul Rusiei într-adevăr avea nevoie de aceste documente pentru a interveni în problema Bucovinei, odată ce prin tratatul de la Kuciuk-Kainarji Rusia devenea protectoarea Moldovei și Țării Românești?

Desigur că nu. Dimpotrivă, depeșa lui N.V. Repnin atestă faptul că el deținea textele „capitulațiilor”-plastografii alcătuite de boierii moldoveni, dar la 1775, în legătură cu problema Bucovinei pusă în fața lui, el cerea și originalele acestor documente, știind foarte bine că moldovenii nu dispun de ele, și, neprimindu-le, reprezentantul Rusiei se elibera de obligația de a interveni în favoarea Moldovei în problema Bucovinei. De fapt, după propriile mărturii, N.V. Repnin a rămas profund indignat de cererea boierilor moldoveni, făcută, de altfel, cu avizul domnului Moldovei. Această indignare este exprimată clar de el în depeșa din 28 iulie 1775: „Sunt aici (în cererea boierilor moldoveni – I.E.) așa puncte, scria N.V. Repnin, care, în afară de scăfârliile de aici (din Moldova – I.E.), nu mai pot trece și în altele, spre exemplu pretențiile față de Poartă că a cedat sau, mai bine spus, a permis austriecilor să fie luate de la sine pământurile moldovenești”³⁵.

Așadar, cinismul demnitarului rus atinge apogeul, el nici nu putea admite formularea unei asemenea pretenții din partea boierilor moldoveni, fiind conștient de faptul că, în condiții similare, ele puteau fi formulate și față de Rusia. Cu atât mai mult cu cât încă în aprilie 1770, boierii moldoveni și reprezentanții clerului, în pofida asigurărilor de credință și supușenie față de Rusia, cereau ca în cazul în care teritoriile dintre Nistru și Prut, aflate sub administrație directă otomană, vor fi cucerite de trupele ruse, toate aceste teritorii, care din vechime au fost moldovenești, să nu fie organizate sub o stăpânire deosebită, ci să fie retrocedate Moldovei³⁶. Anume pentru a nu da curs cererii boierilor moldoveni, N.V. Repnin asolicitat originalele documentelor indicate mai sus.

Pe ultimele cinci pagini ale compartimentului consacrat originii „capitulațiilor”, L. Semionova discută problema: puteau oare exista „capitulații” pentru Principatele Valahia și Moldova în secolele XIV-XVI în contextul relațiilor lor cu Imperiul Otoman³⁷? Pentru a răspunde la întrebarea dată, sugerează autoarea, este necesar de a examina aceste acte din punct de vedere juridic, coroborându-le cu principiile de bază ale concepției otomane privind politica externă. După unele precizări utile privind conceptul islamic al politicii externe, autoarea declară brusc că „în secolul al XVI-lea, în relațiile Imperiului Otoman cu statele europene apar tratatele” care erau „o formă specială de acordare a privilegiilor, ele au primit denumirea de capitulații”. Și, continuă autoarea, „capitulațiile, ca și hatiserifurile, aveau un caracter unilateral”, acțiunea lor era limitată de domnia sultanului care le-a acordat.

Totuși, este de remarcat faptul că specialiștii au menționat că una dintre primele „capitulații” (tratate, *ahdnâme*) acordate de Poartă a fost cea acordată Genovei la sfârșitul secolului al XIV-lea, continuând în secolele următoare cu Veneția, Ragusa, Ungaria, Polonia, Imperiul Habsburgic,

³⁵ Россия и освободительная борьба молдавского народа против османского ига, 1769-1812, Составители: М.П. Мунтян и И.В. Семенова, Кишинев, 1984, с. 71.

³⁶ Россия и освободительная борьба молдавского народа против османского ига, 1769-1812, Составители: М.П. Мунтян и И.В. Семенова, Кишинев, 1984, с. 41-42.

³⁷ Семенова, 2006, с. 53.

Franța și Moldova³⁸. Este absolut inexplicabil de ce autoarea neagă total existența „capitulațiilor” pentru secolele XIV-XVI? Cu atât mai mult cu cât unele surse narrative otomane le atestă clar pentru Moldova. Spre exemplu, în raportul prezentat Porții de către cadiful Mustafa referitor la reglementarea problemelor de hotar moldo-otomane în anii ‘20 ai secolului al XVI-lea se menționează că domnul Moldovei a prezentat reprezentantului Porții o *ahdnâme* sultanală³⁹. Odată neglijată această informație, autoarea ar fi trebuit să explice cauzele care l-au determinat pe cadiful Mustafa să falsifice situația?

Surpriza însă vine ceva mai jos. Încercând să dea un răspuns la întrebarea formulată ceva mai sus, L. Semionova concluzionează că, desigur, în secolele XIV-XVI, au existat *ahdnâme*-le și *hاتیserif*-uri privitor la Principatele Dunărene, care fixau darea și alte obligații, dar aceste acte nu erau înțelegeri și, fixând obligațiile domnilor, nu conțineau garanții din partea sultanului. Pentru a ne convinge că lucrurile nu stau așa, este suficient să citim atent atât textul tratatului (*ahdnâme*) lui Ștefan cel Mare cu Mehmed al II-lea din anii 1480-1481, precum și cel dintre Poartă și Raguza din 23 octombrie 1458, amintite și în paginile anterioare. L. Semionova nu a ținut cont nici de observațiile judicioase ale lui Mihai Maxim referitor la esența *ahdnâme*-lelor (adică a „capitulațiilor”, tratatelor)⁴⁰, care, cel puțin până la începutul secolului al XVI-lea, precizează și Cheorghe Gonța, erau convenții de pace⁴¹.

Cât privește *hاتیserif*-urile pentru reglementarea raporturilor țărilor române cu Poarta în secolele XIV-XVI, este de remarcat faptul că acestea erau documente otomane cu caracter intern și ele apar în relațiile Porții cu Moldova și Țara Românească mai târziu, în cazul ultimei – spre mijlocul secolului al XVI-lea ori poate și mai devreme.

Oricum, putem constata faptul că eforturile științifice ale lui L. Semionova de pe paginile 31-57 de a demonstra că în secolele XIV-XVI, în raporturile Principatelor Dunărene cu Imperiul Otoman nu au existat „capitulații” (*ahdnâme*), nu s-au încununat cu succes. Or, ea însăși formulează concluzia, absolut improprie din materialul pe care l-a examinat, că ele totuși au fost.

Următoarea parte a volumului publicat este intitulată *Principatele Dunărene în condițiile expansiunii otomane în Balcani la sfârșitul secolului al XIV-lea – secolul al XV-lea* și este alcătuită din două compartimente.

În primul compartiment, *Stabilirea relațiilor de vasalitate a Valahiei față de Poartă*, L. Semionova menționează amploarea cuceririlor otomane în Balcani, care, spre sfârșitul secolului al XIV-lea, ating linia Dunării. Nu știm din ce considerente autoarea crede că tot în acest timp regii Ungariei și-au întărit influența lor în Valahia și în Moldova, obținând de la domni recunoașterea dependenței vasalice, or, nici un izvor istoric nu atestă relații vasalice ale domnilor Moldovei față de Ungaria în acest timp. În acest context, lucrarea de referință ar fi studiul lui Ștefan S. Gorovei publicat în anul 1997⁴². Autoarea prezintă, după istoriografia românească, principalele direcții ale politicii interne ale lui Mircea cel Bătrân, după care examinează politica externă a acestuia, subliniind că scopul principal urmărit de el a fost evitarea supunerii țării sale de către sultan. Referindu-se la luptele cu turcii, L. Semionova evidențiază bătălia de la Rovine, acceptând data de 10 octombrie 1394, apoi remarcă o altă expediție otomană la nord de Dunăre în luna mai 1395, când regele Ungariei i-ar fi acordat ajutor lui Mircea și în luptă a căzut conducătorul detașamentului ungar⁴³. În realitate, este vorba de o singură expediție otomană datată de istorici cu 10 octombrie 1394, 17 mai 1395 sau mai târziu, în cursul anului 1395. Surprinzătoare apare afirmația că trupele lui Sigismund, regele Ungariei, după ce au reușit, în luptele cu turcii și cu detașamentele lui Vlad Uzurpatorul, să ocupe cetatea Nicopol, la întoarcere ungurii ar fi fost atacați de detașamentele lui

³⁸ V. Panaite, Pace, comerț și război în islam. Țările Române și dreptul otoman al popoarelor (secolele XV-XVII), București, 1997, p. 39-47.

³⁹ Documente turcești privind istoria României, vol. I (1455-1774), București, 1976, p. 10-11.

⁴⁰ M. Maxim, Țările române și Înalta Poartă. Cadrul juridic al relațiilor româno-otomane în evul mediu, București, 1993, p. 55.

⁴¹ Г.В. Гонца, Молдавия и османская агрессия в последней четверти XV - первой трети XVI в., Кишинев, 1984, с. 74.

⁴² Șt. S. Gorovei, Întemeierea Moldovei. Probleme controversate, Iași, 1997.

⁴³ Семенова, 2006, с. 69.

Vlad, deși se cunoaște că trupele ungare au fost atacate și zdrobite de oastea lui Mircea cel Bătrân.

Examinarea raporturilor Valahiei cu Imperiul Otoman în secolul al XVI-lea este destul de reușită, sunt evidențiate cele două curente politice în rândurile boierimii locale. Credem că are perfectă dreptate autoarea atunci când afirmă că orientarea pro-otomană a unei părți a boierimii românești se baza pe **întărirea legăturilor economice cu Poarta**(subl.-I.E.), fapt atestat de sursele istorice: boierii exportau în Imperiul Otoman producția obținută pe moșiile lor, inclusiv grâu, contribuind astfel la intensificarea legăturilor comerciale ⁴⁴.

Justificată este și concluzia autoarei referitor la faptul că spre sfârșitul secolului al XV-lea domnul Țării Românești a fost transformat într-un vasal supus sultanului ⁴⁵. Totuși, ar fi fost necesară precizarea că această situație nu a fost permanentă, ulterior, unii domni au beneficiat de o situație mai bună.

Al doilea compartiment este intitulat *Situația politică externă a Țării Moldovei în condițiile expansiunii otomane din a doua jumătate a secolului al XV-lea*. Autoarea surprinde corect situația Moldovei la mijlocul secolului al XV-lea, când țara devine tributară Porții. În același timp, L. Semionova crede că „în ultimul timp” – și face referință la două studii românești din **1960 și 1978** –, actul din 9 iunie 1456 este apreciat drept un tratat bilateral moldo-otoman ⁴⁶. De fapt, în literatura istorică românească din „ultimul timp”, actul din 9 iunie 1456 nu mai este apreciat drept tratat moldo-otoman, istoricii români au sesizat faptul că actul dat amintește despre încheierea păcii, dar el nu este tratatul moldo-otoman propriu-zis ⁴⁷. În continuare, L. Semionova prezintă principalele direcții ale politicii interne promovate de Ștefan cel Mare și măsurile întreprinse în vederea întăririi capacității de apărare a țării. Vorbind despre construcția cetății Soroca ar fi fost bine de precizat că, pe timpul lui Ștefan, aici a fost construită o cetate din lemn și pământ, apoi cetatea din piatră, care se păstrează până în ziua de astăzi, fiind opera lui Petru Rareș ⁴⁸.

S-a strecurat o eroare și în prezentarea tratatului moldo-polon din 4 aprilie 1459. Autoarea scrie că Ștefan cel Mare a cedat Poloniei Hotinul, primind pentru aceasta un răgaz în ce privește depunerea jurământului de credință regelui ⁴⁹. În realitate, în acel timp, Hotinul nu era sub controlul lui Ștefan și de aceea el nici nu putea să-l cedeze. Eronat sunt prezentate și prevederile tratatului moldo-polon din 2 martie 1462, autoarea afirmând că se „fixa refuzul (domnului Moldovei – I.E.) de a dobândi noi teritorii” ⁵⁰, în realitate Ștefan se obliga că „nu vom înstrăina nici o țară, nici un ținut, nici un oraș și nici un feud” fără consimțământul regelui. Cât privește afirmația autoarei că prin acest tratat Polonia retroceda Moldovei Hotinul, ea, de asemenea, nu corespunde realității – în toate cele trei documente datate cu 2 martie 1462, Hotinul nici nu este amintit ⁵¹.

Obiectiv sunt prezentate raporturile lui Ștefan cel Mare cu Radu cel Frumos, domnul Moldovei tinzând să transforme Țara Românească în aliata sa pentru lupta împotriva otomanilor. Cât privește fuga lui Radu cel Frumos în Făgăraș, unde ar fi decedat în acel an ⁵², afirmația este problematică, or, conform ultimelor cercetări, domnul muntean a plecat la turcii de la Dunăre și sursele istorice nu mai amintesc de el după octombrie 1474 ⁵³.

Referindu-se la raporturile lui Ștefan cel Mare cu Poarta, L. Semionova se vede obligată să

⁴⁴ Семенова, 2006, с. 75.

⁴⁵ Семенова, 2006, с. 77.

⁴⁶ Семенова, 2006, с. 79.

⁴⁷ Șt. S. Gorovei, Moldova în „Casa păcii”. Pe marginea izvoarelor privind primul secol de relații moldo-otomane, în: Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”, XVII, Iași, 1980; M. Maxim, „Capitulațiile” în istoria relațiilor româno-otomane în evul mediu, în: Din cronică relațiilor poporului român cu popoarele vecine, București, 1984, p. 45-49; M. Guboglu, Recenzie la: Alexandru Gonța. Români și Hoarda de Aur. 1241-1502, Munchen, 1983, în: Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”, XXIII, Iași, 1986.

⁴⁸ Г.Ф. Чеботаренко, Сорокская крепость – памятник старины, Кишинев, 1984, с. 6.

⁴⁹ Семенова, 2006, с. 81.

⁵⁰ Семенова, 2006, с. 82.

⁵¹ I. Bogdan, Documentele lui Ștefan cel Mare, vol. II, București, 1913, p. 282-294.

⁵² Семенова, 2006, с. 86.

⁵³ C. Rezachevici, Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova, A, 1324-1881, I, Secolele XIV-XVI, București, 2001, p. 110.

recunoască **negocierile** moldo-otomane din anii 1479-1481, care s-au încheiat, afirmă dânsa, cu acordul domnului să se mărească haraciul până la 6000 de galbeni și cu stabilirea unor „relații pașnice cu Poarta, ceea ce a permis Principatului menținerea independenței politice și a integrității teritoriale”⁵⁴. O apreciere absolut corectă, dar apare inexplicabil faptul că L. Semionova refuză să utilizeze pentru documentul final termenul de *ahdnâme* (tratat) și să vadă în el și **garanțiile** oferite de sultan în cazul în care Ștefan va plăti regulat tributul: „Deoarece Ștefan s-a apropiat și s-a legat cu adevărat, conform condițiilor acestora amintite, de pragul acoperișului sultanului meu, **el și averea și țara lui nu vor mai suferi nici un atac din partea mea și a beilor sangeacurilor și din partea celorlalți robi ai mei**, văzându-l în fâgașul cel drept, va fi ațintit cu ochiul augustei mele favori și se va bucura de mărinimiile mele împărătești”(subl.-I.E.)⁵⁵.

Examinând relațiile moldo-otomane din anii 1486-1489, L. Semionova crede că, probabil, atunci a fost dat acea *ahdnâme* care a fixat atribuțiile tributare ale Moldovei și care, în opinia unor istorici străini – afirmă dânsa, ar fi un tratat al lui Ștefan cu Bayazid, opinie pe care L. Semionova nu o împărtășește⁵⁶, în pofida faptului că *ahdnâme* nu înseamnă altceva decât tratat, „capitulație”.

Foarte nuanțat a apreciat L. Semionova și relațiile moldo-ruse în legătură cu căsătoria lui Ivan cel Tânăr cu Elena, fiica lui Ștefan cel Mare: izvoarele istorice nu atestă limpede semnarea unui tratat moldo-rus, ele vorbesc doar de o apropiere politică dintre cele două state⁵⁷.

Obiectiv sunt apreciate relațiile moldo-polone din acel timp. Referindu-se la actul de la Colomeea din septembrie 1485, L. Semionova scrie că Ștefan a confirmat „în condițiile tradiționale, jurământul de vasalitate față de regele polon”⁵⁸. Totuși, autoarea este dispusă să creadă că regele Poloniei Jan Albert într-adevăr a urmărit scopul de a recuceri Chilia și Cetatea Albă⁵⁹, pe când, de obicei, consideră că s-a urmărit supunerea Moldovei, referințele la Chilia și Cetatea Albă fiind pur declarative. O înaltă apreciere este făcută tratatului moldo-polon din anul 1499, semnarea lui fiind un anumit succes în politica externă a lui Ștefan și care „fixa pe plan internațional promovarea de către domnul Moldovei a unei politici independente în relațiile cu Imperiul Otoman”; în pofida faptului că plătea acestuia tribut, țara și-a menținut independența, a crescut prestigiul ei pe arena internațională⁶⁰.

Partea următoare a volumului semnat de L. Semionova se intitulează *Principatele Dunărene în contextul politicii europene a Porții în secolul al XVI-lea* și este alcătuită din două compartimente, primul cu denumirea *Accentuarea influenței otomane în Valahia*.

La început autoarea face o prezentare generală a situației internaționale în sud-estul Europei, menționează încercările statelor europene de a forma o coaliție antiotomană⁶¹, subliniază că, începând cu secolul al XVI-lea, Valahia a fost inclusă din ce în ce mai mult în sfera de interese a Porții, s-a mărit haraciul, s-au introdus noi obligații, domnul fiind în dependență vasalică față de sultan, ceea ce nu-l împiedica să promoveze anumite acțiuni externe. Apreciind politica externă a lui Neagoe Basarab drept o politică de manevrare, în cele din urmă, afirmă autoarea, domnul muntean a urmat fâgașul intereselor Porții⁶².

Bine este surprinsă de L. Semionova situația politică din Țara Românească după moartea lui Neagoe Basarab și faptul că Radu de la Afumați a mers la înțelegere cu Poarta⁶³, săvârșind calea primejdioasă la Istanbul, unde a recunoscut suzeranitatea sultanului și a acceptat plata unui haraci majorat. Totuși, explicația că domnul s-a supus Porții doar ca să-și păstreze scaunul⁶⁴ este prea

⁵⁴ Семенова, 2006, c. 90.

⁵⁵ Moldova în contextul relațiilor politice internaționale, 1387-1858, Tratatate, Alcătuitor I. Eremia, Chișinău, 1990, p. 103.

⁵⁶ Семенова, 2006, c. 94.

⁵⁷ Семенова, 2006, c. 92.

⁵⁸ Семенова, 2006, c. 93.

⁵⁹ Семенова, 2006, c. 97-99.

⁶⁰ Семенова, 2006, c. 100- 101.

⁶¹ Семенова, 2006, c. 113-117.

⁶² Семенова, 2006, c. 121.

⁶³ Семенова, 2006, c. 123.

⁶⁴ Семенова, 2006, c. 124.

modestă. Negocierile cu Poarta au avut consecințe mult mai importante, despre care ne relatează raguzanul M. Bocignoli. Turcii, ne informează acesta, „au început să negocieze cu valahii în vechile condiții” și, în consecință, „s-a încheiat un tratat” conform căruia sultanul urma să numească domni pe cineva dintre valahii pe care i-ar avea lângă el, țara să plătească tribut ca și mai înainte, să fie lichidate datoriile trecute și, în afară de acestea, sultanul să nu mai aibă nici o putere în provincie, ceea ce a asigurat ființa statală a Țării Românești. În opinia autoarei, în anii '70-'80 ai secolului al XVI-lea, Valahia ar fi fost complet supusă Imperiului Otoman⁶⁵.

Al doilea compartiment este intitulat *Instaurarea dependenței vasalice a Principatului Moldovei față de Imperiul Otoman*, problema fiind studiată în contextul raporturilor Moldovei cu Ungaria și Polonia.

Examinând tratatul otomano-ungar din anul 1503, L. Semionova îl apreciază ca pe o tentativă a Porții de a supune Moldova pe calea accentuării dependenței economice, pe când Ungaria se străduia să mențină Moldova în sfera intereselor sale politice⁶⁶. La 1512 s-a accentuat dependența economică a țării față de Poartă, iar haraciul a crescut până la 8 000 de galbeni⁶⁷. Drept un alt moment al accentuării dependenței față de Poartă este apreciat de autoare anul 1519, când a fost semnat un nou tratat ungaro-otoman. Principatele Dunărene urmau să plătească Porții, ca și mai înainte, haraciul și darurile obișnuite, dar se atenționează asupra faptului că în acest tratat, Moldova nu mai este amintită printre teritoriile care țineau de Ungaria. Pe bună dreptate, L. Semionova vede aici pretențiile Imperiului Otoman de a consfinți printr-un tratat internațional neamestecul statelor europene în raporturile Porții cu Principatele Dunărene⁶⁸.

Petru Rareș este apreciat ca fiind inițial „ascultător Porții”, dar este respinsă ideea unui tratat al domnului Moldovei cu sultanul în anul 1529, tratat care ar fi stabilit situația vasalică a Moldovei în sistemul Imperiului Otoman. Trecerea lui Petru Rareș pe poziții antiotomane s-ar fi datorat „păcii veșnice” polono-otomane din anul 1533, politică ce a dus și la nemulțumirea boierilor și la expediția sultanală din 1538. Trădarea boierilor, lipsa de ajutor din partea altor state au determinat supunerea Moldovei de către Poartă, totuși, afirmă L. Semionova, și după anul 1538 Poarta a menținut, ca și în Valahia, ființa statală și conducerea autonomă. Evident, autoarea ar fi trebuit să dea o explicație de ce Poarta a procedat în acest mod. Sunt ignorate completamente acele informații care atestă negocierile boierilor moldoveni cu sultanul în anul 1538 și informațiile clare din sursele narrative străine, inclusiv otomane, care semnalează fixarea unor condiții „în scris” între cele două părți⁶⁹.

Următorul studiu inclus în volumul publicat este intitulat *Principatele Dunărene în relațiile țărilor Europei de Est și Sud-Est cu Imperiul Otoman la sfârșitul secolului al XVI-lea – prima jumătate a secolului al XVII-lea*. Autoarea consideră că în secolul al XVII-lea, în domeniul relațiilor externe, Moldova și Valahia s-au aflat total în sfera de interese a Imperiului Otoman, totuși este menționat faptul că domnii au continuat politica tradițională de manevrare în scopul promovării propriei politici, în interesul Principatelor. Succint este prezentată situația internațională din anii 1593-1594, poziția statelor europene privitor la coaliția antiotomană, începutul acțiunilor antiotomane în Valahia și Moldova, dar se atribuie acțiunea antiotomană a domnului Moldovei Aron-Vodă abia la primăvara anului 1595, ultimul fiind susținut și de cazaci, pe când se cunoaște foarte bine faptul că Aron-Vodă a început răscoala antiotomană la 3/13 noiembrie 1594.

Prezentând succint poziția Poloniei și instalarea lui Ieremia Movilă în scaunul Moldovei de către poloni în frunte cu Jan Zamoyski, L. Semionova evidențiază luarea Hotinului, capitularea garnizoanei lui și crede că Ștefan Răzvan a căzut în luptă. În realitate, Ștefan Răzvan nici nu a ajuns la o confruntare cu trupele polone. El s-a retras în Transilvania, la Brașov, de unde revine iarăși în Moldova în decembrie 1595, dar oastea lui este înfrântă în bătălia din 3 decembrie de lângă Iași.

⁶⁵ Семенова, 2006, c. 126-127.

⁶⁶ Семенова, 2006, c. 128,

⁶⁷ Семенова, 2006, c. 130-133.

⁶⁸ Семенова, 2006, c. 135.

⁶⁹ Ș. Papacostea, *Tratatele Țării Românești și Moldovei cu Imperiul Otoman în secolele XIV-XVI: ficțiune politică și realitate istorică*, în: Stat. Societate. Națiune, Cluj-Napoca, 1982; *Cronici turcești privind țările române*, Extrase, vol. I, București, 1966, p. 270-271.

Ștefan Răzvan a fost prins și, la porunca lui Ieremia Movilă, tras în țepă⁷⁰.

Unirea Moldovei, Țării Românești și Transilvaniei sub puterea lui Mihai Viteazul a beneficiat doar de constatarea că evenimentul a fost rezultatul unei anumite situații politico-militare de scurtă durată, lipsită de premise interne, care nu a dus la acțiuni comune împotriva otomanilor și care a generat o serie de conflicte dintre Mihai și vecinii săi. Cel mai important moment aici apare doar faptul că autoarea recunoaște că **Valahia este Țara Românească** (*Румынская страна*)⁷¹, în textul volumului publicat utilizându-se doar termenul Valahia.

În continuare, L. Semionova evidențiază rivalitatea polono-otomano-habsburgică pentru influență în Moldova și Țara Românească, iar numirea de către otomani în anul 1612 în scaunul Moldovei a lui Ștefan Tomșa, pe bună dreptate este apreciată în sensul consolidării pozițiilor Porții și al diminuării posibilităților Poloniei de a se implica în chestiunile țării⁷². După anul 1617, Poarta a reușit să înlăture definitiv Polonia din competiția pentru Moldova⁷³, dar această situație nu a fost de lungă durată, convenția de la Hotin (9 octombrie 1621) nu a rezolvat principala problemă – problema predominării Porții în Principatele Dunărene, în primul rând în Moldova. Abia prin tratatul polono-otoman din 1634 se excludea orice amestec al Poloniei în chestiunile Moldovei și Țării Românești⁷⁴. Cu toate acestea, menționează autoarea, Polonia nu era dispusă să respecte prevederile tratatului din 1634, pretindea la dreptul de a numi domni în Moldova și la înlăturarea lui Vasile Lupu din scaunul țării. Prin atribuirea acestuia a rolului de factor stabilizator în regiune, în sensul de a preveni acțiunile antiotomane din partea lui Matei Basarab și a lui Gheorghe I Rakoczy⁷⁵, autoarea se solidarizează cu nedemonstratele opinii exprimate în istoriografie referitor la orientarea prootomană a lui Vasile Lupu în primul deceniu de domnie.

Evenimentele din anul 1648 – începutul anului 1654 au modificat esențial situația internațională din Europa de Est și Sud-Est: Principatele Dunărene și Transilvania devin iarăși obiect al rivalității statelor interesate în realizarea planurilor lor în regiune⁷⁶.

Următorul studiu este intitulat *Contactele politice dintre Rusia și Principatele Dunărene în prima jumătate a secolului al XVII-lea*. Referindu-se la factorii care au contribuit la legăturile Principatelor cu Rusia, L. Semionova indică **vecinătatea geografică și unitatea credinței**⁷⁷. Este destul să privim harta politică a Europei din prima jumătate a secolului al XVII-lea și să ne convingem că **vecinătatea geografică** este departe de a fi o realitate. Prima treime a secolului al XVII-lea, în opinia autoarei, nu favoriza raporturile politice ale Principatelor Dunărene cu Rusia, atât din cauza situației politice interne, cât și, mai ales, din cauza că Rusia nu punea problema stabilirii unor contacte politice cu ele. De asemenea, nici domnii Moldovei Miron Barnovschi și Moise Movilă nu erau interesați de dezvoltarea relațiilor politice cu Rusia în condițiile în care ultima era în conflict cu Polonia. L. Semionova constată că contactele politice permanente dintre Rusia și Principatele Dunărene se stabilesc în a doua jumătate a anilor '30-'40 ai secolului al XVII-lea. Dintre cauzele care au favorizat acest proces sunt nominalizate consolidarea Principatelor Dunărene în timpul domniei lui Vasile Lupu și Matei Basarab, începutul îmbunătățirii relațiilor polono-ruse și perspectiva unei alianțe antiotomane polono-ruse, agravarea raporturilor ruso-otomane și necesitatea atragerii domnului Moldovei în aplanarea conflictelor dintre Rusia și Imperiul Otoman.

Primele contacte de ordin politic țin, în opinia autoarei, de informarea Moscovei despre situația din Imperiul Otoman, apoi de mijlocirea lui Vasile Lupu în negocierile ruso-otomane privind retrocedarea de către cazaci a cetății Azov (pp. 213-216). Vasile Lupu, crede autoarea, a

⁷⁰ C. Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova, A, 1324-1881, I, Secolele XIV-XVI*, București, 2001, p. 797-799.

⁷¹ Семенова, 2006, с. 173.

⁷² Семенова, 2006, с. 176.

⁷³ Семенова, 2006, с. 177.

⁷⁴ Семенова, 2006, с. 187.

⁷⁵ Семенова, 2006, с. 188.

⁷⁶ Семенова, 2006, с. 202.

⁷⁷ Семенова, 2006, с. 211.

făcut propuneri ambelor părți, chipurile din partea sa, în așa fel încât părțile să poată negocia fără știrbirea prestigiului lor (p. 217). Domnitorul Moldovei a folosit implicarea în negocieri pentru aranjarea legăturilor politice, economice și culturale ⁷⁸.

Într-o formă foarte idilică este descrisă de autoare prezența agentului rus A.L. Ordin-Nașciokin la Curtea lui Vasile Lupu: „Împreună cu Lupu, Nașciokin călătorea prin Principatul Moldovei, aduna informații, stabilea legături cu boierii locali, contribuia la formarea stărilor de spirit proruse” ⁷⁹. „În jurul diplomatului rus s-a creat un grup de politicieni moldoveni cu stări de spirit proruse”, continuă visător L. Semionova. În realitate, lucrurile au stat tocmai invers. Agentul rus, care nici pe departe nu avea statut de „diplomat”, se străduia să fie cât mai puțin observat la Curtea lui Vasile Lupu, protesta împotriva ceremoniilor, întâlnirilor pompoase și prânzurilor de sărbătoare organizate de domn și la care era invitat. El chiar s-a adresat țarului ca acesta să solicite de la domnul Moldovei ca să-l prezinte pe agentul rus drept un simplu slujbaș al său. Așadar, A.L. Ordin-Nașciokin își ascundea adevărata sa identitate, țara de unde a venit și scopurile urmărite.

Referindu-se la încercarea de organizare a unei coaliții antiotomane la care urmau să participe Principatele Dunărene și Rusia, L. Semionova semnaleză faptul că Jan Radziwill, înainte de a pleca în Moldova pentru negocieri, i-a vizitat pe solii ruși care erau la Varșovia pentru discutarea aceleiași probleme. Concluzia pe care o trage autoarea din această vizită trezește nedumerire: chipurile, Vladislav al IV-lea și curtea sa nu se hotărâu la acțiuni de amploare împotriva sultanului pe teritoriile Principatelor, fără acordul Rusiei !!!⁸⁰. Interesant, de ce ar fi fost necesar acest acord?

În general, politica lui Vasile Lupu, cel puțin până la 1646, este apreciată, fără niciun argument, drept „obișnuit prootomană” ⁸¹, iar de la mijlocul anilor '40, se conturează, în opinia autoarei, **o anumită** (subl.-I.E.) abatere de la orientarea sa prootomană ⁸².

Semnaland venirea clericilor din Moldova în Rusia după „pomene”, L. Semionova apreciază acest fapt în sensul că aceștia obișnuiau să vadă în Rusia o țară de la care se putea primi ajutor și susținere.

Compartimentul următor al cărții este intitulat *Moldova și Valahia în contextul relațiilor internaționale în Europa de Est și Sud-Est în a doua jumătate a secolului al XVII-lea*. Este unanim recunoscut faptul că trecerea lui B. Hmelnițki și a oștii zaporjane în supușenia țarului a contribuit la modificarea esențială a relațiilor internaționale în această zonă a Europei. Rusia și Polonia urmăreau scopuri diferite, fiecare încercând să-și găsească aliați pentru realizarea obiectivelor propuse. Examinând politica externă a lui Gheorghe Ștefan din anul 1654, autoarea apreciază că ea era mai favorabilă Poloniei, căreia îi oferea servicii diplomatice și militare, și face referință la unele materiale inedite aflate în arhiva din Polonia, dar pe care nu le prezintă desfășurat, materiale care i-au fost oferite ei, după propria mărturie, de cunoscutul istoric B.N. Florea ⁸³. Totuși, judecând după indiciile cotelor de păstrare a acestor documente în arhiva din Polonia, reiese că ele au fost publicate încă în anul 1983 de către istoricul român Ilie Corfus⁸⁴. Prea fugitiv a citit autoarea documentele și literatura ce țin de stabilirea raporturilor lui Gheorghe Ștefan cu Moscova. Opinia autoarei că domnul Moldovei ar fi stabilit relațiile cu Moscova în primăvara anului 1654 prin intermediul lui B. Hmelnițki și încă „până la sosirea lui G. Samarin la Iași” ⁸⁵ nu este argumentată, căci G. Samarin sosește la Iași la sfârșitul lunii martie 1654, iar solul din Moldova Ioan Grigore sosește la Departamentul soliilor pe 1 aprilie, adică 1-2 zile mai târziu.

⁷⁸ Семенова, 2006, с. 219.

⁷⁹ Семенова, 2006, с. 220.

⁸⁰ Семенова, 2006, с. 224.

⁸¹ Семенова, 2006, с. 224.

⁸² Семенова, 2006, с. 222.

⁸³ Семенова, 2006, с. 260.

⁸⁴ I. Corfus, Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone, Secolul al XVII-lea, București, 1983, p. 218-261.

⁸⁵ Семенова, 2006, с. 234.

Referindu-se la negocierile moldo-ruse din anul 1656, autoarea citează „actul” inexistent din 16 martie 1656. În realitate, actul prezentat la Departamentul solilor a fost scris la Moscova în limba greacă, 16 martie fiind data când solii moldoveni au primit porunca lui Gheorghe Ștefan „să spunem din gură” în fața țarului, adică să comunice verbal țarului doleanțele moldovenilor⁸⁶. Apreciind politica Rusiei, L. Semionova, pe de o parte, ne asigură că la Moscova, condițiile propuse de delegația moldoveană au fost primite fără schimbări, pe de altă parte, atunci când se referă la răspunsul Moscovei, ea îl citează pe cunoscutul istoric G. Sanin, care relatează că diplomații ruși au considerat necesar să se limiteze la o formulă generală privind colaborarea militară reciprocă⁸⁷.

Nici ulterior Rusia nu s-a implicat în procesul de eliberare a Principatelor Dunărene. În cazul adresărilor sosite din Principate în anii 1658, 1659, 1660, autoarea are practic o singură explicație: „Rusia **nu putea** să acorde ajutor militar”, „Rusia... **a evitat** să dea un răspuns direct”, „guvernul rus... **nu putea** să meargă la agravarea raporturilor cu Poarta”⁸⁸. Adresările domnului Moldovei Ștefan Petriceicu și ale fostului domn al Țării Românești Constantin Șerban la Moscova, într-o situație foarte dificilă pentru ei, când au rămas fără sprijinul polonilor, sunt apreciate drept creștere și răspândire a stărilor de spirit propuse în Moldova și Valahia. Dar L. Semionova, examinând sursele de arhivă ce relatează despre aceste evenimente, nu a ținut cont de faptul că egumenul Fiodor declara pe 26 februarie 1674 la Departamentul solilor că Ștefan Petriceicu și Constantin Șerban „au mai trimis dintre boieri un om al lor, cinstit și învățat” la împăratul habsburgilor să solicite ajutor în lupta împotriva turcilor⁸⁹. Așadar, realitatea constă în aceea că Ștefan Petriceicu și Constantin Șerban, lipsiți de ajutor, au căutat să-l obțină fie de la ruși, fie de la habsburgi, însă orientarea politică externă a celor doi domni mai corect ar putea fi apreciată drept procreștină, alta nici nu putea fi. Dar, și de această dată, invocând diferite motive, răspunsul Moscovei a fost în doi peri...⁹⁰, ca de altfel și ulterior. Rusia „nu putea” da un răspuns concret la cererile de ajutor venite din Principatele Dunărene⁹¹.

Compartimentul următor al volumului, intitulat *Relațiile ruso-valahe la începutul secolului al XVIII-lea*, se referă la raporturile Rusiei cu Țara Românească în anii 1700-1713. Autoarea prezintă o serie de mărturii documentare privind aceste raporturi. O atenție deosebită este acordată politicii lui Constantin Brâncoveanu din anul 1711. Referindu-se la evenimentele din vara aceluiași an, L. Semionova crede că „Brâncoveanu vroia să trimită solul său și să stabilească legături cu rușii, dar nu a putut să facă aceasta, deoarece turcii atent urmăreau comportamentul lui...”⁹². Această concluzie este infirmată chiar de autoare, deoarece scrie în continuare că sultanul i-a propus lui Brâncoveanu să fie mijlocitor în negocierile de pace turco-ruse, propunere realizată de domnul muntean, care l-a trimis pe Gheorghe Castriot la Iași, solie interpretată de L. Semionova și ca o încercare a lui Brâncoveanu de a stabili legături permanente cu rușii⁹³. Sunt destul de „interesante” și alte concluzii ale autoarei. Spre exemplu, se afirmă destul de convingător că „Rusia nu era gata de operații de amploare împotriva Turciei, care s-ar fi încheiat cu eliberarea Moldovei și Valahiei” (p. 291). În același timp, politica lui Constantin Brâncoveanu, apreciată drept „ezitantă și de expectativă”, în opinia autoarei, „contravenea intereselor Valahiei”⁹⁴.

În compartimentul *Războaiele ruso-turce din secolul al XVIII-lea și Principatele Dunărene*, L. Semionova subliniază înrăutățirea situației social-economice și politice a țărilor române, menționează că acest fapt a dus la aceea ca elita politică conducătoare și clerul să caute căile de ieșire din această situație pentru asigurarea dezvoltării naționale și examinează succint războaiele

⁸⁶ I. Eremia, Țara Moldovei și Rusia. Relații politice în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, Chișinău, 1993.

⁸⁷ Семенова, 2006, с. 238.

⁸⁸ Семенова, 2006, с. 240-241.

⁸⁹ Посольская книга по связям Молдовы и Валахии с Россией, 1674-1675, Составители: И.А. Еремия, Н.М. Рогожин, Д.В. Лисейцев, Кишинев, 2005, с. 26.

⁹⁰ Семенова, 2006, с. 244.

⁹¹ Семенова, 2006, с. 259.

⁹² Семенова, 2006, с. 283.

⁹³ Семенова, 2006, с. 284.

⁹⁴ Семенова, 2006, с. 293.

din anii 1735-1739, 1768-1774 și 1787-1791, războaie care au vizat direct Moldova și Țara Românească. Este subliniată importanța limbii și culturii grecești, care devin promotori ai ideilor Luminismului în Principate și care contribuiau la familiarizarea lor cu civilizația europeană. În același timp, scrie autoarea, odată cu creșterea conștiinței naționale, s-au manifestat și trăsăturile negative ale influenței grecești, cum ar fi reținerea introducerii limbii materne în învățământ, știință, literatură etc. Toate acestea au contribuit la formarea opiniilor partidelor boierești din Principate. Autoarea indică și că războaiele ruso-turce din secolul al XVIII-lea au favorizat creșterea tendințelor de eliberare din Principate și de aceea „programa de eliberare națională susținută de boierimea cu spirit patriotic și de cler prevedea orientarea spre Rusia”. Ar însemna oare aceasta că, dacă nu se prevedea orientarea spre Rusia, boierii nu erau patrioți?

Autoarea a reliefat două partide boierești principale. Una dintre ele era constituită din domnii-fanarioți și marea boierime, care vedea calea spre europenizare și renaștere prin reformarea relațiilor social-economice existente în Principate și înăsprirea formelor de exploatare din partea statului feudal. Cealaltă partidă era reprezentată de boierimea locală, mică și mijlocie, care se pronunța împotriva regimului fanariot și pentru înăsprirea relațiilor feudale.

Este foarte problematică afirmația că boierilor patrioți din principate „rânduieștile agrare rusești”, adică șerbia, li se înfățișau cel mai mult acceptabile pentru asigurarea dominației lor și a dezvoltării gospodăriei de ocină. Totuși, autoarea afirmă că boierii urmăreau în primul rând restabilirea drepturilor și privilegiilor lor încălcate de Poartă și de domnii-fanarioți. Războaiele ruso-turce sunt privite ca favorabile pentru realizarea acestui program al boierilor.

În calitate de prim exemplu L. Semionova invocă războiul ruso-austro-turc din 1735-1739, care, în opinia ei, ar fi creat posibilitatea realizării programei boierimii, război care ar fi activizat grupările boierești de orientare prorusa. Eliberarea, desigur, în opinia autoarei, nici într-un caz nu putea veni din partea Austriei, ci numai din partea Rusiei⁹⁵. Referindu-se la tratatul din 5 septembrie 1739, autoarea afirmă că el a fost semnat de către „reprezentanții puterii locale” și comandantul suprem al armatei ruse. Acești „reprezentanți ai puterii locale”, chiar și în aprecierea unui autor din perioada sovietică, E. Șuliman, nu erau „nici pe departe cei mai buni reprezentanți ai Moldovei”. Este de semnalat și faptul că mulți dintre aceștia nu au dorit să semneze tratatul, fapt remarcat de cronicarul Ioan Neculce, care ne oferă următoarea informație: „Aceste ponturi au dat Meneh boierilor și au dzisu că de n-or primi, a da foc târgului. Și i-au făcut cu de-a sila de-au iscălitu, că să tâmplasă și boieri de nu s-nvoie. Și au iscălit toț”. Este deci limpede de ce boierii moldoveni au semnat tratatul dat, ei erau absolut conștienți de faptul că amenințările lui Minih pot fi realizate, or, de la data de 18 iulie 1739, când trupele ruse au trecut Nistrul, Moldova a fost tratată ca o țară inamică și abia pe 4 august a urmat ordinul lui Minih ca satele volohe să nu fie arse, deoarece acești volohi au promis să asigure oastea rusă cu carne și provizii dacă le vor fi păstrate satele, urmau să fie arse în continuare satele lipcanilor, care vor fi arătate.

Examinarea atentă a clauzelor tratatului din 5 septembrie 1739 atestă că în cazul în care el ar fi fost realizat, Moldova urma să devină o simplă provincie rusească cu o palidă umbră de autonomie, or, nu acestea erau aspirațiile boierimii moldovene și, desigur, unii boieri au refuzat să-l semneze.

Examinând politica boierimii din Principate în anii războiului din 1768-1774, L. Semionova prezintă adresările acestora la Curtea de la Sankt Petersburg pentru a intra sub protecția acesteia. Conform autoarei, cauzele nerezolvării acestui deziderat al boierimii trebuie căutate în politica țărilor europene (Austria, Prusia, Franța etc.), care nu puteau admite întărirea pozițiilor Rusiei în Balcani, ele pledau pentru rămânerea Moldovei și Țării Românești sub autoritatea Porții, lucru acceptat și de Rusia în cele din urmă, dar, la insistența boierimii locale, a introdus în tratatul de pace de la Kuciuk-Kainardji un articol care prevedea îmbunătățirea situației Principatelor Dunărene în sistemul Imperiului Otoman⁹⁶.

Referindu-se la politica Rusiei de după 1774, L. Semionova afirmă că Rusia era interesată de domni de orientare prorusa în Principate, domni care să favorizeze rezolvarea problemelor ce țin de

⁹⁵ Семёнова, 2006, c. 315.

⁹⁶ Семёнова, 2006, c. 317-323.

politica balcanică a Rusiei și diminuarea influenței statelor europene în Principate. Din aceste considerente, guvernul rus era bine dispus față de domnii care promovau o politică ce corespundea intereselor rusești⁹⁷. Pentru realizarea acestei politici, Rusia a utilizat și institutul consulilor în Principate. Continuau asigurările guvernului rus de a proteja Principatele, iar celor mai zeloși boieri care serveau interesele rusești li se ofereau cadouri prețioase⁹⁸. Examinând politica Rusiei în timpul războiului din 1787-1791, autoarea menționează că ea urmărea crearea unui stat-tampon sub influența Rusiei, care ar fi anihilat pretențiile teritoriale ale Austriei și, principalul, ar fi asigurat Rusiei o bază pentru întărirea influenței politice în Balcani⁹⁹. După intrarea trupelor ruse în Moldova, subliniază autoarea, impozitele în favoarea otomanilor au fost anulate, iar autoritățile militare ruse au introdus obligații care să asigure trupele ruse cu provizii și transport¹⁰⁰. Orice manifestare antirusă era sancționată – chiar și o parte din boierii din Divan au fost înlocuiți cu alții, de orientare prorusă¹⁰¹. În general, politica administrației militare ruse în Principate este prezentată drept o politică de menținere a ordinii, iar politica boierimii locale, drept o politică abuzivă față de locuitori.

În concluzie la acest compartiment, L. Semionova subliniază că Principatele Dunărene au rămas în sistemul Imperiului Otoman, ceea ce a provocat deziluzii în rândurile grupărilor boierești de orientare prorusă și ale clerului, dar, continuă ea pe o notă optimistă, confirmarea dreptului Rusiei de a proteja Principatele Dunărene menținea speranțele locuitorilor și ale elitei în realizarea planurilor de eliberare cu susținerea și ajutorul Rusiei¹⁰².

Compartimentul *Principatele Dunărene în relațiile internaționale din Europa la începutul secolului al XIX-lea* este consacrat situației politice externe a Moldovei și Țării Românești în anii 1801-1806. Destul de convingător sunt expuse planurile guvernului rus privitor la Principate. În acest răstimp, Principatele erau privite de Rusia fie ca un forpost pentru înaintarea în Balcani, fie ca „străinătate apropiată” („blizhnee zarubezhie”), de unde Rusia urma să dea ripostă celor ce vor atenta la hotarele ei. Scopul principal al Rusiei, scrie L. Semionova, era de a evita acțiuni care ar trezi suspiciuni la Istanbul referitor la faptul că Rusia are intenții tainice să atenteze la integritatea teritorială a Imperiului Otoman. În același timp era necesar de a menține în opinia locuitorilor Principatelor Dunărene credința că Rusia este gata să acorde ajutor pentru a se elibera de dominația otomană¹⁰³.

Teza precum că „stările de spirit proruse în opinia publică din Moldova și Valahia au stimulat tendințele ofensive în politica balcanică a țarismului” apare pur declarativă, nu se aduce niciun argument în sprijinul ei. Pentru prima dată autoarea expune și opinia că, în perspectivă, Rusia prevedea o posibilă extindere teritorială pe contul Principatelor Dunărene¹⁰⁴. Dar, deocamdată, Rusia tindea ca în Moldova și Țara Românească să fie domni de orientare prorusă, iar politica lor să fie controlată de Rusia¹⁰⁵, să fie anihilate stările de spirit profranceze din Principate, care periclitau întărirea influenței Rusiei¹⁰⁶. Această ultimă situație era destul de neplăcută și, pentru ca Turcia să nu cadă sub influența Franței, demersurile Rusiei în apărarea drepturilor Moldovei și Valahiei, fixate în tratatele anterioare, constată autoarea, sunt și mai moderate, și mai rare¹⁰⁷. Mai mult chiar, ele sunt înlocuite cu fraze generale referitor la apărarea creștinilor din Imperiul Otoman.

Apropierea franco-otomană era apreciată la Sankt Petersburg drept foarte periculoasă, și atunci când în ianuarie 1806 sultanul Selim al III-lea i-a recunoscut lui Napoleon titlul de împărat și

⁹⁷ Семенова, 2006, с. 329.

⁹⁸ Семенова, 2006, с. 331.

⁹⁹ Семенова, 2006, с. 331.

¹⁰⁰ Семенова, 2006, с. 334.

¹⁰¹ Семенова, 2006, с. 336.

¹⁰² Семенова, 2006, с. 338.

¹⁰³ Семенова, 2006, с. 345-346.

¹⁰⁴ Семенова, 2006, с. 347.

¹⁰⁵ Семенова, 2006, с. 348-349.

¹⁰⁶ Семенова, 2006, с. 350-351.

¹⁰⁷ Семенова, 2006, с. 352.

i-a trimis o scrisoare în care își exprima sentimentele de prietenie ¹⁰⁸, și în acest caz Rusia era gata de „ajutor”: „În martie 1806, Alexandru I i-a poruncit reprezentantului (rus la Istanbul – I.E.) să amintească Porții despre faptul că oastea rusă în număr de 100 000, dislocată în regiunea Nistrului este gata să vină în ajutorul lui Selim, pentru a preîntâmpina supunerea lui față de Napoleon” ¹⁰⁹. Așadar, chiar și această posibilă intervenție a trupelor ruse este prezentată de autoare drept **ajutor** (subl.-I.E.)sultanului Selim.

În contextul apropierei franco-otomane din 1806 și al refuzului turcilor de a satisface „cerințele legitime” ¹¹⁰, declarațiile Rusiei arată, în aprecierea L. Semionova, că Rusia nu dorea război, ci alianță cu Poarta și păstrarea integrității teritoriale a Imperiului Otoman, și, desigur, crede dânsa, nu au dreptate acei istorici străini, în special români, care consideră că prin aceste declarații Rusia își masca planurile agresive. Rusia „nu vroia război”, de nevoie și-a introdus trupele în Principatele Dunărene în toamna anului 1806. Și atunci apare legitimă întrebarea: oare chiar din senin, așa pe neașteptate să-i fi venit gândul lui Alexandru I să nu respecte prevederile tratatului de la Slobozia din august 1807 și să ceară de la Prozorovski invocarea celor mai diverse motive pentru a nu retrage trupele ruse din Principate? ¹¹¹.

Compartimentul următor al volumului, intitulat *Constantin Ipsilanti și prima răscoală sârbească (1804 – august 1807)*, este consacrat legăturilor domnului muntean cu răsculații sârbi și rolului acestuia în stabilirea contactelor acestora cu Rusia. L. Semionova presupune că Constantin Ipsilanti, fiind de orientare prorusa, a utilizat misiunea lui de intermediar între răsculați și Poartă, pentru a-i convinge pe sârbi să se adreseze după ajutor Rusiei. Pe de altă parte, guvernul rus l-a utilizat pe Ipsilanti ca el să „sugereze poporului sârb” necesitatea includerii Curții de la Sankt Petersburg în procesul de rezolvare a problemei sârbilor. Este menționat și interesul lui Constantin Ipsilanti, care îi ajută pe sârbi cu bani, arme și provizii: întărirea puterii sale în Principate și, de asemenea, o posibilă, de altfel foarte iluzorie, includere a Serbiei în posesiunile sale. Rusia, scrie autoarea, urmărea ca Serbia să obțină același statut politico-juridic ca și Principatele Dunărene. Aici este de reținut faptul că Poarta s-a opus cu vehemență acestui plan. Ceva mai târziu, punctul de vedere otoman a fost exprimat de ambasadorul prusian la Poartă, Senfft de Pilsach, într-un raport din 10 noiembrie 1815: „Curțile de la Viena și Petersburg au folosit altădată în van și negocierile, și armele pentru a obține în favoarea acestei nenorocite provincii (Serbia – I.E.) condiții durabile; Poarta Otomană a răspuns permanent că ea nu poate acorda Serbiei, care este o provincie cucerită, privilegiile Valahiei și Moldovei, care sunt provincii care s-au supus prin «capitulații», păstrate scrupulos în toate timpurile”¹¹². Nu avem absolut niciun motiv să nu credem informațiile ambasadorului prusian.

După revenirea lui Constantin Ipsilanti în toamna anului 1806, împreună cu trupele ruse, în Principate, el continuă să-i sprijine pe sârbi. L. Semionova invocă mai multe surse care atestă poziția elitei politice din Principate față de răscoala din Serbia.

Ultimul compartiment al volumului este intitulat *Răscoala din anul 1821 în Valahia și poziția Rusiei (unele aspecte ale problemei)* și este consacrat unor chestiuni discutabile, cum ar fi aderarea oficială a lui Tudor Vladimirescu la Eterie și atitudinea guvernului rus față de răscoala din Valahia. Referindu-se la corespondența consulului rus A. Pini cu Tudor Vladimirescu, L. Semionova ajunge la concluzia că „consulul rus nu avea cunoștință de pregătirea răscoalei în Valahia și nici nu a fost implicat în aceasta” ¹¹³. Scopul principal urmărit de Vladimirescu în adresările sale către Poartă și către Pini era de a preîntâmpina amestecul extern în problemele răscoalei din Valahia. L. Semionova împărtășește opinia că Rusia nu a fost implicată în activitatea

¹⁰⁸ Семенова, 2006, с. 354-355.

¹⁰⁹ Семенова, 2006, с. 355.

¹¹⁰ Семенова, 2006, с. 356.

¹¹¹ А. Михайловский-Данилевский, Описание турецкой войны в царствование императора Александра с 1806-го по 1812 года, Ч. 1, СПб., 1843.

¹¹² Acte și fragmente cu privire la istoria românilor adunate din depozitele de manuscrise ale Apusului de Neculai Iorga, Vol. II, București, 1896, p. 501.

¹¹³ Семенова, 2006, с. 380.

organizației revoluționare grecești, deși știa de existența ei. În 1821, Rusia a refuzat să sprijine mișcarea de eliberare a popoarelor asupra sultan, chiar și în detrimentul intereselor sale politice în Balcani. Această atitudine a Rusiei este explicată de autoare prin teama de implicarea în chestiunile otomane a Austriei și Angliei.

În concluzie, aș remarca faptul că tentativa lui L. Semionova de a explica originea „capitulațiilor” în temeiul actelor din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea este o întreprindere falimentară din oficiu, iar prin faptul că orice încercare de acceptare a unor relații între Principatele Dunărene și statele balcanice, pe de o parte, și Poartă, pe de altă parte, relații bazate pe negocieri, este apreciată drept idealizarea rolului otomanilor în istoria acestor state – se pune o piedică de netrecut în cercetarea problemei date. Autoarea nu reușește să rețină esențialul din programul politic al boierilor din Principate, care au urmărit menținerea și consolidarea statalității lor, au căutat să convingă marile puteri ale timpului că Moldova și Țara Românească nu sunt părți componente a Imperiului Otoman și dacă acestea, Imperiul Rus sau Imperiul Habsburgic, intenționează să le elibereze de sub dominația Porții, atunci ele trebuie să o oblige pe ultima să respecte vechile tratate încheiate între domnii anteriori și sultani. Pentru atingerea acestui scop reprezentanții boierimii și clerului, din motive de strategie și tactică, au făcut declarații destul de nuanțate, care nu trebuie reduse doar la dorința lor de a se vedea sub protectoratul Rusiei sau în componența acesteia.

Cu regret, dar volumul publicat în 2006 nu exprimă nivelul contemporan al istoriografiei în majoritatea problemelor discutate, o serie de studii de referință și publicații de documente au rămas în afara atenției autoarei, de aceea volumul dat nu poate constitui un punct de reper valoros, de care să se țină cont în cercetările ulterioare.

Studiul a fost publicat în: Tirageția. Istorie. Muzeografie. Serie nouă. Vol. II[XVII], Nr. 2. Chișinău, 2008, p. 9-26.